

REJTETT ZUG.

(Regény.)

MIND A NÉGYEN reáfüggesztették szemeiket. Az ősz főúr belefogott a levélbe :

«A Turgonyi András tartalékos hadnagyra vonatkozó személyi adatok összeállítása azért vett hosszabb időt igénybe, mivel nevezett magyar hadnagy talán a legnyughatatlanabb tiszt az összes hadifogolytáborokban. Pillanatnyilag is szökésben van s Vladivosztoktól Vladimir-Volinszkijig körözik az orosz hatóságok.

Turgonyi András adatai itt következnek :

Az 1917-ik esztendő július havában az usztysziszolszki büntetőtáborból, mely az európai Oroszország archangelszki kormányzóságában a legészakabra fekvő ilyenmű büntetőtelep, a mongol határra szállították több tisztársával együtt, egy Troickozavszk nevű még szigorúbb táborba. Itt zürjének felügyelete alatt voltak, aki a vörös orosz birodalom leglelketlenebb katonái közé tartoznak. Ezek a zürjén örök például három olyan tisztet, aki szökni próbált, szónélkül lepuffantottak. Valami két hónapig maradt Turgonyi András e telepen, irtózatos nélkülözések között, ahonnét megint továbbhurcolták Virchneudinszkba. Ez talán még kegyetlenebb büntetőtábor. Csita és Irkuck között található ez a hely.

Ebből a rendkívüli szigorral őrzött táborból azonban Turgonyi András ismét csak megszökött és pedig a legvakmerőbb körülmények között, de nem egyedül. Mert magával vitte egy Nagy Sándor nevű bajtársát is, aki elemi iskolai néptanító a polgári életben.

Volt pedig ez az 1917-ik esztendő október hónapjában. Turgonyi hadnagy további sorsára vonatkozó adataink már kuszáltabbak némivel.

Eszerint Turgonyi András menekülése során bajtársával együtt elérte volna Miszovája városkát. Öt-hatezer lakosú kisebb hely ez a Bajkál-tó mellett. Ezen a tájékon abban az időben elmondhatatlan volt a kavarodás. A vörös hadsereg éppen ezen a ponton ütközött meg Kolcsák rendületlen ellenforradalmi alakulataival s az iszonyú kavarodásban Turgonyi András tartalékos hadnagy egy nagy pékműhelybe állt be, amelyet magyar hadifoglyok tartottak fenn nagytitokban. Ottani bajtársai közül Nagy Sándor tanító, Papp Géza 60-ik gyalogezredbeli egyévi önkéntes, egy Seszták nevű önkéntes és egy Dénes nevű másik magyar tanító neveit sikerült felkutatnunk . . .

Itt sem lehetett azonban tartós maradása !

Mert a vörös osztagok szétverték az ellenforradalmi színezetű pékműhelyt, amire Turgonyi hadnagy tovább bujdosott innét is. Orosz tisztí egyenruhában s lakkcsizmában látták utoljára. Hihető, hogy nyugati irányba menekült tovább, az osztrák-magyar határ felé törekedve».

Itt abba hagyta Tavarna grófja, mert körülbelül végére ért a levélnek. Felnézett az aranykeretes csipetője fölé:

— No, Zsuska?

— Köszönöm, igen köszönöm méltóságos uram figyelmét — hálálkodott a leány. — Tudom legalább, hogy hazafelé bujdosik valahol szegény vőlegényem.

A gróf jószívvel próbálta megvigasztalni:

— Meg vagyok győződve, Zsuska, miszerint ezévi karácsonyra be is toppan a maguk szerető körébe . . .

Erre a biztatásra Béry Zsuska hajadonleányszónak leesett a feje.

Tehát megint karácsonyra fog megjönni Turgonyi András! Ó, hányszor biztatták meg a karácsonnyal s hiába . . . Legalább azt mondta volna neki valaki egyszer, hogy piros pünkösdre vegye föl legszebb ruháját, haját pedig bontsa le a térdéig, fűzze tele színes pántlikákkal s virágot is tűzzön bele, mert akkor fog megjönni szerelmesen a vőlegény . . . A napok és hetek pedig múlnak haszontalanul s a Hallgató-molyvára csak nem jön éppen az, akit a legjobban várnak . . .

A méltóságos urat természetesen ottfogták ozsonnára és ő maradt is szívesen. Sőt úgy belemelegedett a társalgásba, hogy sűrű volt már az este, amikor készülödni kezdett. Aközben hosszan érdeklődött el minden iránt s egyszerre nagyot lélezett:

— Látja, öreg barátom, ezt a meghitt családi világot szinte irigylem maguktól. Gyermekeim nékem nem volt, feleségem régen halott és olyan, de olyan egyedül vagyok!

— Valóban, méltóságos uram — válaszolt tisztelettel a tekintetes úr — megvagyunk lelki-békében s mi kell ennél több a megelégedéshez?

A gróf azonban mintha nem figyelt volna oda egykori tisztartóására, ahelyett hosszan nézett körül a szobában, a bútorokon, a hintaszéken s a faliképeken, melyek közül egyszerű olajnyomat volt a legtöbb. Megszólalt aztán, kissé leverten:

— Ha megengedi, nagyságos asszonyom, máskor is tenni fogom tiszteletemet. Csak persze semmi ceremónia! Itt olyan jól érzem magamat.

— Ó, méltóságos uram — szíveskedett a mama. — Mindenkori nagy kitüntetésnek vesszük.

Már indulni készült a vendég, mert felállt. Búcsúzkodás közben megfogta Zsuska kezét:

— A maga ügyéről sem feledkezem meg, kisleányom: tovább

fogok érdeklődni Turgonyi András barátunk iránt. Mert összekötetésem kitűnőek, valóban kitűnőek. Ezt minden túlzás nélkül állíthatom.

— Végtelen hálával köszönjük a méltóságos úr jóságát — bókolt Zsuska, miközben alig észrevehetően meghajtotta magát házuk előkelő látogatója előtt.

IX.

Turgonyi Andrásnak végleg elveszett a híre. Vagy vadak ették meg az ázsiai őserdőkben, vagy az üldözői lötték le. Hisz félesztendőnél nagyobb idő mult el, amióta értesítést küldött róla a Svéd Vöröskereszt.

Azóta nem mutatkozott a gróf, de más, idegen sem vetődött el a molyvára. Háda János tiszteletes úr is került a tájékat: mintha igen-igen el talált volna keseredni valami okból, avagy mintha nem tudta volna elviselni a molyvabeliek keserű szótlanságát. Lopotnyik Antáról szintén semmi hír... Még Dzsmurák cipész is elrejtezett a kaptafái közé. Elvértve hallatszott még a molyva széléből lankadt kalapálgatása, de mindhosszabb kihagyásokkal. Mintha ő is elúnta volna magát az András úrfira való hiú várakozásban, ahelyett lefeküdt már nappal is és balfülére húzván a takarót, aludt a jobbfülén és horkolt csökönyösen...

Hónapok, jaj, micsoda hónapok multak el Tavarna grófjának látogatása óta!

A tisztartói ház lakói egymással is alig beszéltek már. Szótlankodva tett-vett mindenki s eseményszámba ment, ha egy kis eszmecsere indult meg ebéd vagy vacsora után. Legtöbbször szétszéledtek, kiki a dolga után... Imre bácsi naphosszat üldögélt a filegóriában s végleg beletemetkezett az ujságokba, avagy egy-egy kedveltebb íróját húzta ki olykor a tekintetes úr féltve őrzött könyvei közül. Legszívesebben Jósika Miklós báróval társalgott el azelőtt, újabb időben azonban feltűnő vonzalmat érzett Vass Gereben nevezetű prózaírónk művei iránt. Imre bácsinak valóban semmi hasznát nem lehetett volna venni, ha egyszer úgy kerül vala a sor... A tekintetes asszony betegeskedni kezdett még a tavaszon s többször feküdt panasztalanul. Zsuska járt-kelt körülötte egy sóhaj nélkül s csak olyankor törölte meg zsebkendőjével a szemét, ha senki sem látta...

De szemlátomást kezdett összeesni a tisztartó úr is, mert őt — megnehezült életkorán kívül — hazájának sorsa is apasztotta. S legutóbb különösen az öreg feltűnő hanyatlása kezdte aggasztani Zsuskát.

Hiszen bejárta a határt most is, de nem azzal a kedvvel már, mint azelőtt. Lábait egyre nehezebben rakosgatta egymás elé és bár takargatni igyekezett, Zsuska éber szemével észrevette, hogy valami egyéb bú is keseríti szegényt.

Erre is rájött hamarosan.

A tekintetes úr hálószobája közvetlenül a leányáé mellé esett s Béry Zsuszka éjszakánként mind riadtabb szemmel figyelt át a másik szobába. Mert rövidekre zsugorodtak immár az éjjelek, még éjfél körül is szökén lengtek odakint a színek, máskor meg lilaszíne volt a derengésnek. Zsuszka azonban nem tudott aludni. Félkönyökre támaszkodott meg fehér párnáin s aközben dobogó szívvel figyelgetett az apja hálószobája felé, ahol föl és alá járkálgatott az öreg. Sok elintézetlen ügye lehetett sajátmagával a tisztartó úrnak, mert közben-közben megállt s felsóhajtott :

— Ki vigyáz majd reád, leányom?

Zsuszka összerettent az ágyban, mert megértette nyomban, hogy édesapja alighanem olyan útra készülődik, amelyről nem szokás visszatérni . . . Micsoda éjszakák voltak ezek, Teremtőm Uram! A tekintetes úr fel és alá járkált a szobájában, vetkezetlenül, de néha megállt s felsóhajtott ismét :

— Mi lesz veled, Magyarország?

Zsuszka riadtan feküdt ágyában, mert az édesapja harmadszor is megállt odaát s olyat sóhajtott harmadszor is, hogy el kellett facsarnia a szívének, aki hallotta :

— András fiam! . . . András fiam!

Ez lehetett legsúlyosabb sebe a lelkének, mert a nevelt-fiú neve után sokáig, igen sokáig álldogált odaát egyhelyben az öreg . . .

Hanem ezt már Zsuszka sem bírta tovább!

Völegénye nevére párnák közé fúrta megbomlott hajú fejét s visszafojtott zokogással zokogott. Ezekben az elhagyatott éjszakai órákban, amikor csak a nesz hallgatózott az ablakon kívül s kísérteti alakzatú párok gomolyogtak az Ondava vize fölött, Béry Zsuszka élesebben látott mindent, mint a nappal elfoglalt óráiban s világosabban látta azt is, hogy rövidesen magára fog maradni a Hallgató-molyván. És akkor az ő két gyöngye vállára fog súlyosodni minden.

S csak nem jött, csak nem jött Turgonyi András. Teljes félesztendő múlt már el, mióta a hírét sem hallották.

S teljes félesztendő óta nagy tüzek kezdtek lobogni messzemessze . . .

Orosz földön az Antikrisztus világa tombolt már s az ujságok arról tudósítottak, hogy a cárt lemészárolták, családostul. Távolnyugati országokban a népek csatáját vívták a németek, de már lankadón, Tirol havasain pedig éheztek a magyar ezredek . . . Aztán olyan hírek kezdtek szárnyrakelni, hogy muszka földön újabb s minden eddigieknél vérengzőbb csaták és ütközetek lángoltak fel, melyeket azok a cártisztek, kozákok, kadettek és egyéb ellenforradalmi alakulatok indítottak meg, akik méregtől lihegve és véres hajjal keltek az ősi orosz hit és a hagyományok védelmére . . . S elszorult szívvel gondolt reá minden hazafi, mi lesz Magyarország sorsa az egyre éledező pokolban?

Csak a Hallgató-molyván maradt érintetlen a nyugalom.

A messzeségből idáig kéklettek a hegyek láncai, déli irányból a Nagy Magyar Alföld téresedett már, olykor délibáb futkosott rajta, előntve hullámaival mindama kerek koronájú fákat, melyek a Latorca folyó kanyarmeneteit mutatták, nyugati irányból pedig, ahol Upor községnek kellett lennie, az ég alján feltűnt elvétve a vonat füstje, amint leülepedett a szemhatár legaljára . . . De messze volt, olyan messze !

A molyva körül aratni kezdtek az emberek s a kaszák alatt ropogva dült a vetés . . . És akkor egy olyan hír rázta össze a molyva népét, hogy sírni kezdett mindenki, Béry Zsuska pedig gyászruhát öltött.

A tavarnai gróf címére levél jött a Svéd Vörös-keresztől, hogy orosz földön a bolsevisták kivégezték Turgonyi Andrást . . .

Ám kezdjük a legelején !

Egy hétfői délelőttön gyalogszerrel igyekezett a molyva felé a tekintetes úr. Az aratómunkások közt tartózkodott egyideig s később hazafelé indult. Bukdácsolva ment-ment Béry Bálint egykori tiszt-tartó úr, mert az utóbbi hónapok alatt testben-lélekből összeesett. Nem tudott számot adni magának, miért, de gonosz sejtelmek kínozták. Fölért a ház elé s meglepte, hogy Imre bácsit nem látja ezúttal a filegóriában, ami emberemlékezet óta nem történt. De a ház előtt sem találta. Nyugtalanító volt a csönd mindenfelé. Amint az ebédlő felé totyogott, rossz érzéstől gyötörve hallotta, amint felesége, aki betegesen feküdt újból, kétségbeesve kiáltott ki többször is :

— Zsuska fiam, Zsuska fiam, mi történt?

Az öreg zakatoló szívvel s nyugtalan elmével nyitott be az ebédlőbe. De visszariadt attól, amit odabent látott.

Imre bácsi ugyanis az ablak előtt állt, háttal a szobának, hátul összefogta a két kezét s szomorúan nézett kifelé. Még arra sem rezzent föl, hogy belépett volna a tekintetes úr. Az asztalra borulva pedig ott sírt Zsuska. A két fehér karjára borult reá, haja szétbomlott és elterült az asztalon s zokogott-zokogott a leány. De oly erőtlenül már, mintha erejét veszítve a zokogásban, félig elálélt volna . . . Előtte kibontott levél hevert az asztalon.

Béry Bálint tekintetes úr remegő kézzel nyúlt a levél után. Két levél is volt a borítékban. Az egyikben a tavarnai gróf értesítette az ő egykori hűséges emberét, hogy előző napon kapta a Svéd Vörös-kereszt értesítését, melyet azonban nincs életereje személyesen vinni el a molyvára, mert a levél tartalma őt magát is összetörte. Adjon az Isten vigaszt mindannyioknak s tenyerével símogassa meg búslakodó fejüket !

Abban a pillanatban mindent tudott a tekintetes úr : Zsuska kezébe került először a levél s ő felismervén rajta Tavarna urának kezeírását, felbontotta . . .

Most itt hevert a leánya szétbontott hajjal, az asztalra borulva, félig eszmélet nélkül. Nem sírt, inkább nyöszörgött, meg-megrándulva. S akkor nesztelenül és szörnyű sejtelmek között a másik levél után nyúlt a tekintetes úr.

Hanem megrémült! A tudósítás arról szólt, hogy a Bajkál-tó partján vörös különítmények főbelőtték Turgonyi András tartalékos hadnagyot. Vele együtt végeztek ki egy Seszták nevű önkéntest s azonfelül egy harmadik magyart is, akinek nevét azonban mindmáig nem sikerült kipuhatolnia a Svéd Vörös-keresztnek.

Hangzott pedig a levél, amint következik itten:

«Legutóbbi tudósításunkban értesítettük Méltóságodat, hogy Turgonyi András tartalékos hadnagyot a Bajkál-menti Miszovája városkában úgy látták utoljára, amint orosz tiszti egyenruhában, lakk-sizmában kezdte meg újabb menekülését nyugati irányba.

Sajnos, ezúttal sem volt szerencséje a vakmerő magyar tisztnek, akinek neve fogalom lett akkorára az európai-oroszországi és szibériai összes fogolytáborokban. Miszovályán túl alig néhány kilométernyire, a vörös anarchistáknak, az úgynevezett cseka véreskezű legényeinek markába került s mikor vallatni kezdték, szemükbe vágta a nevét. Ez a név pedig a cseka henteslegényeinek szemében a legvakmerőbb ellenforradalmárt jelentette. Nyomban halálraítélték s ott, a Bajkál-tó partján föbe is lőtte egy külön erre a célra kirendelt járőr. Adataink szerint férfiasan halt meg, nyugodtan nézve farkasszemet a feléje irányított puskacsővel. Vele együtt esett össze Seszták önkéntes és egy harmadik magyar, akinek nevét nem tudjuk még. Volt pedig ez az 1917-ik esztendő október havának 29-ik napján.

Sírját nem tudják, mivel a bolsevisták temetetlenül hagyták az erdő szélén. Oroszországban tudniillik olyanok az állapotok ezidőszerint, hogy senki sem törődik a halottakkal.»

Béry Bálint tekintetes úr végigfutott a levélen s leesett a két karja. És ha valaki megfigyelte volna az öreget ebben a pillanatban, észrevette volna, hogy mintha tíz esztendőt vénült volna ez alatt a néhány másodperc alatt. Fehér volt már a haja, mint a decemberi hó.

Igy maradtak sokáig. Imre bácsi az ablak előtt álldogálva, hátul összefogott kézzel, a tekintetes úr végleg összeesve, Zsuska pedig az asztalra ráborulva, feldúlt hajával. Nem sírt már, nem is szepegett, csak meg-megvonaglott vállban.

Egyszer megmozdult s könnyes arcával fölneézett. Utána felállt, megtörölte zsbekendőjével a szemét s annyit mondott határozottan:

— Meg fogom gyászolni halálomig tartó gyásszal!

Senki nem látta sírni attólfogva.

Aközben szorongó hírek érkeztek valamennyi harctérről. Hogy ellankadt már valamennyi katona... Munició van még, de ennivaló nincsen...

Béry Zsuska nem hallotta az ilyen sóhajtozásokat, mert minden idejét megölt vőlegénye emlékének szentelte. De ugyanakkor mindriadtabb szemmel figyelgette szülei összeomlását. Édesanyja alig kelt fel többé: megőrölte az idő és a szakadatlan munka, a tekintetes úr pedig szemlátomást esett össze abban az arányban, ahogy hazája kezdett roskadozni irtózatoss terhei alatt, amelyekbe azok a vén hazafiak vitték bele túlnyomórészt, akik a végső és könyörtelen győzelmet akarták kicsikarni mindenáron... Igenis, a tekintetes úr már nem járkált fel és alá éjszakánként a szobájában, nem említette nevelt fia nevét. Csak elvétve esett meg, hogy miközben szótlanzkodva s mellére esett fejével üldögélt a tornácra, meg-megingott ősz feje:

— Ó, én megölt életem!

Hanem meglepő fordulat történt ekkor: a legutolsó pillanatban észbekapott Imre bácsi s ő, aki legalább tíz esztendővel előzte meg tehetetlenné vált öccsét, abbahagyta a karosszékekben való üldögélést meg az újságolvasást. Egy reggelen fürgécskén toppant ki az ágyból s odatipegett a gyászabborult Zsuskához:

— Hugocskám, add elé csak a tisztartói botot! Mert elkövetkezett immár a mi időnk!

S megmarkolván a kampósbotot, nekivágott először a gazdasági udvarnak, utána a határnak, hogy ellenőrizze a kint folyó munkát.

Béry Zsuska, mikor meglátta így az öreget, felmosolygott révetegül, szomorúan s rájött maga is, mi a tennivalója! Szorosabban venni kézbe a házkörüli teendőket. S rájött, hogy ez az egyetlen kötelessége ezentúl... Mert egyesek összeeshetnek és meghalhatnak, de az élet megyen tovább a maga útján.

Imre bácsi kicsépelgetett és betakarított, Zsuska a házban és az apró jószág körül intézkedett. Akkorára megjöttek az októbertvégi esők. Egy ilyen délelőttön meglátta Dzsmurák András, hogy Zsuska kisasszonynak, miközben a gazdasági udvaron haladt át, csaknem sárbamerült az apró topánkája. Fejet csóvált erre Dzsmurák András, aki rég felhagyott már fellengző terveivel:

— Ejnye! Ejnye!

Tudta nyomban, mi a kötelessége.

Tüstént a lakására baktatott, ott centimétert, papírt és ceruzát szedett elő s aztán a tisztartói lakba ment föl. Ott fölkereste a kisasszonyt s megállt előtte tisztelettel:

— Kezicsókólok, kisasszonyka!

— Isten hozta Dzsmurák bácsi! — köszönt vissza jószívvvel a leány. — Valami baj van?

A fránya lábbeli-készítő egy nagyot fúj a levegőbe:

— Úgy tapasztalom, kisasszonyka, hogy baj van. Megfigyeléseim szerint eljött az őszi saraknak időpontja, minélfogva szándékom mértéket venni a kisasszonyka lábacsakájáról s megfelelő állású apró csizmát varrni a kisasszonykának...

Zsuska csak most értette meg, mit akar tulajdonképpen Dzsmurák András. Kedvesen bókkolt rá :

— Ó, ez csakugyan okos gondolat, Dzsmurák bácsi ! Nem bánom, vegyen mértéket a lábamról !

Dzsmurák András aszerint cselekedett. El-elbabrálgatott a kis-asszony formás lábai körül, mialatt nem-egyszer összeremegett (pedig nem mai legény volt már Dzsmurák András !) s azzal fejezte be :

— A csizmácska remekbe fog készülni, ha Dzsmurák mondja egyszer. Színe és minéműsége fekete sevró lesz, mely oknál fogva gyalogszerrel hajt be Nagymihályba a vén Dzsmurák, ott megvásárolja a sevróbőrt, visszabaktat oszt ugyancsak a két talpán s a többi már az ő dolga lesz.

— Vonaton megy be, Dzsmurák bácsi ! — tiltakozott élénken Zsuska. — Majd adok magának útiköltséget !

A Hallgató-molyva cipésze azonban, akit váltig keserítettek a legutóbb bekövetkezett bajok és szerencsétlenségek, csökönyösen tiltakozott :

— Csupán a sevróbőrnek valószínűségi árát fogadom el, kis-asszonyka, Nagymihály városát pedig minden körülmények között gyalogosan fogom megközelíteni. Megmondom a kisasszonykának, minő okból? Ha ugyanis magamba megyek az országúton, a levegőtől megtisztul a fejem s okos gondolataim lesznek tőle . . . Oszt a talpamat is megszellőztetem keveset.

Zsuska látta, hogy hiábavaló itt minden meggyőzés s ezért csupán a sevróbőr árát adta át Dzsmurák mesternek, aki másnap útnak kerelkedett s harmadnapon fejbúbjáig sárosan került vissza a Hallgató-molyvára.

Attól kezdve egy hétig alig látta valaki a mestert.

Egy hét múlva azonban újból jelentkezett a tisztartói lakban, kezében egy pár takaros kis sevróbőr csizmácskával. Zsuska, amikor meglátta, elpirult a hajáig.

— Jaj, de aranyos kis csizmák ! Köszönöm, nagyon köszönöm magának, Dzsmurák bácsi !

Komolykodva kérdezte utána :

— S mivel tartozom, Dzsmurák bácsi ?

Dzsmurák András még jobban szemébe húzta erre lyukas posztókalapját s annyit mondott, komor szóval :

— Lelketlen embernek mondják Dzsmurákot, pedig lelke is, szíve is van Dzsmuráknak . . . Nagy az örömöm, hogy jobbkedvűnek látom a kisasszonykát, hát csak tessék elfogadni tőlem ajándékba. Ezen már úgysem lehet változtatni !

Turgonyi Andrásról egyetlen szó nem esett. Ámde megsejtette Zsuska, hogy véglegénye halála az oka Dzsmurák András kietlen lelki-állapotának s erre a fölfedezésre megnedvesült a leány szeme. S amikor megszólalt újra, bánkódó volt a hangja :

— Azért én is gondoltam magára, Dzsmurák bácsi . . .

Átlibbent az ebédlőbe s néhány pillanattal később egy szép tajtékpipát hozott ki :

— Magának vétettem, Dzsmurák bácsi. A héten.

A fantazta cipész nem tudott mit szólni, de még vakkantani sem. Mert attól félt, hogyha egyetlen szót makog, hangosan találja magát elsírni a következő pillanatban. Lehajolt, kezet csókolt Zsuskának, még mélyebbre húzta szeme fölé a kalapot, átvette a pipát, motyogott valamit s elment.

Zsuska pedig felhúzta a sevrőbőr csizmácskákat : mintha a lábára öntötték volna. Magában pedig így szólt :

— Istenem, mégis van, aki gondol reám !

S attól fogva a kiscsizmákban járta a gazdasági udvart meg az istállókat. Imre bácsi pedig került-fordult azalatt a határban, hogy ellenőrizze a késő-őszi munkákat.

Hanem az eseményeket nem lehetett feltartóztatni . . . Október hónapnak legutolsó napján térdrebukott Magyarország s utána el is hanyatlott végképp . . .

Valahol, néhai I. Ferenc József birodalmának délnyugati szegletében, fekete füst csapott fel, amelyből vörös lángok kezdtek kitörni . . . E füstgomolyag és ezek a lángok fölcaptak és dohogtak aztán köröskörül s ugyanakkor a még megmaradt hornyisták fujni kezdték az Utolsó Takarodót, melytől elszürkültek népek és császárok . . . A megrendítő kürtész az Ortler havasain harsant meg először s összerázkódott tőle, aki hallotta . . . Erre egy második kürtös kezdte fújni, valahol s kufsteini vár tetővonalán . . . Akkor megzendültek az összes trombiták a csehöldi Érchegységben, a krakkói erődök táján, a csernovici kaszárnyákban, valamennyi életbenmaradt kürtös fujta már Csikban és Háromszékben, az orsovai parton, Szerajevóban s onnét le, Kararóig . . .

Mintha a négy arkangyal lépett volna ki a felhők szélére s fujta volna a Végitélet harsonáit . . . Iszonyat volt ! Iszonyat volt !

Néhai I. Ferenc József birodalmának valamennyi sarkában recsegett és ropogott minden . . . Soha még birodalom nem esett össze ilyen elhagyatva és ennyire nyomorultul !

Aztán megindultak a tépett ezredek és zászlóaljok a világ négy sarkából . . . Haza, haza, rongyos baka ! De felsőbb parancsra elhanyagták előbb fegyvereiket s géppuskáikat s visszahagyták az ágyukat. Köröskörül pedig fölszedték ezeket a fegyvereket és géppuskákat az ellenünk zendült népek s ugyanakkor megfordították az elhagyott ágyukat is Magyarország ellen.

Lucskos novemberi délelőtt volt, mikor a tekintetes úr megtudta, hogy vége a hazájának. Sálakba és nagykendőbe csavarva kucorgott a tornácon s tudta már, hogy nem érdemes ittmaradni többet ebben a bitangra-fordult életben. Észrevétlenül kijött hozzá Zsuska s megállt

mellette szomorúan. Majd előkerült Imre bácsi s megállt szótlanul az oldalán . . . Így maradtak sokáig hárman, elmebúsító gondolatok között . . . Sáfrányszínű volt az arca a tekintetes úrnak, a szája alig mozgott. Egyszer azonban felmotyogott még :

— Imre bátyám . . . vigyázzon . . . Zsuskára . . .

— Tudom, mi a kötelességem, öcsém — mondta rá szárazon Imre bácsi.

A tekintetes úr ekkor belenézett mégegyszer a novemberi tájba. Latyakos volt a vidék, csupaszok és nedvesek a fák. Ködoszlopok takarták el a Verhovinát és köröskörül a messzi hegyeket. Alig lát-szott valami, mindössze az Ondava gátja rémledezett elő kísérteti-barnán a ködök széleiből. A tekintetes úr belenézett ekkor a nyirkos ködbe s annyit suttogott magában :

— Kár . . . Magyarországért . . . !

Karikára nyílt a szeme s feje a mellére billent.

Abban a pillanatban feljajgatott Zsuska :

— Apám ! Kedves apám !

De a tekintetes úr ezt már nem hallotta többet.

Feljajgatott szegény Béry Zsuska, de visszatartotta a könnyeit. S ezt a jajgatást átvette a régi ház, át az egész molyva. Cselédek siettek elő, felhagytak minden munkával, bevitték halott urokat, majd levetkettették, megmosták s akkor magyar ruhába öltöztették.

Aztán megszűnt a jajgatás is és iszonyú hallgatásba merült a Hallgató-molyva.

Harmadnapon volt a temetés.

Erre a napra karavánostul sereglettek össze a molyvára mindazok, akik életében tisztelték és megbecsülték a tisztartó urat avagy, akik csak egyszer is kezet fogtak vele. Az Omlás-pusztáról átjöttek régi cselédei, hogy volt gazdájuknak megadják a végső tisztességet. Össze-jöttek öreg kasznárok, intézők, hajlottvállú pajtások s az a négy pap, aki temette a tekintetes urat. Nem kellett messze vinni a koporsót : a tisztartói lak hátában hallgatózó tölgyes megett volt az apró temető.

Mindenki ott volt, kivéven a tekintetes asszonyt, aki magával-tehetetlenül feküdt az ágyban. Zsuskának gyászruhát sem kellett öltönie : rajta volt már a gyász, mellyel vőlegénye emlékét őrizgette. Háda János hardicsai lekipásztor búcsuztatta legjobb kenyerespajtá-sát s abban a pillanatban mindenki fölsírt . . .

Csak Zsuska nem könnyezett. Fénytelen szemekkel nézett maga elé, miközben Imre bácsi tartotta karon egyetlen hugocskáját.

Amikor elhangzott volna az Úr Imája is, a cselédek vállaikra emelték halott gazdájuk koporsóját. S megindult a menet az elhagyat-tott temető felé.

Nem mentek sokáig, mert száz lépés után megállapodtak. Száz lépés után ugyanis a menet harsogni kezdte a XC-ik zsoldárt, az Isten hatalmát és végtelenségét dicsőítő éneket :

*Tebenned biztunk eleitől fogva,
Uram, téged tartottunk hajlékunknak,
Mikor még semmi hegyek nem voltak,
Hogy még sem Ég, sem Föld nem volt formálva:
Te voltál és Te vagy erős Isten
És Te megmaradsz minden időben !*

Mindenki sírt, mert az öreg tekintetes elmulásával összeesett a hazának szerencsétlensége is. Száz lépés után megálltak újból s fújni kezdték a második verset :

*Az embereket Te meghagyod halni
És ezt mondd az emberi nemzetnek :
— Légyetek porrá, kik porból lettetek ! . . .
Mert ezer esztendő Előtted annyi,
Mint a tegnapiak ő elmulása
És egy éjnek rövid vigyázása . . .*

Ott fujta a zsoltárt keserűen Dzsmurák András is és bajusza hegyéről sebesen potyogtak a könnyei. Pedig Dzsmurák András görög-katolikus volt.

Igy haladtak lépést, mintha nehéz lett volna a koporsó s a zsoltár hangjait csak az Ondava gátja verte vissza. Mindenkinek hullt a könnye, kivéven Zsuskát. Mintha saját szerencsétlenségét siratta volna előre minden ember.

De ott zengte a zsoltárt nemcsupán Dzsmurák András, hanem vitte-vitte égnekemelt arccal Mátyás elsőgazda is. Az ősz ember szintén gazdája koporsóját vitte s könnyek peregtek ráncos arcán, mert tudta, hogy az eltűnt szép napokat nem lehet visszatámasztani többé . . . Béry Bálint tekintetes úr kihült testét leengedték a földre, majd görögni kezdtek rá a rögök az elhagyott molyvai temetőben . . .

Akkor behúzták földdel s a sír végébe odatűzték a fejfát, melyen írva volt, hogy : Béry Bálint hatvan esztendősen elfáradt teste pihenni tért meg elődeihöz . . .

Lucskos, ködös és hideg volt az a november eleje.

Zsuszka mély szótlanysággal indult meg a szüli házba, ahol tehetetlenül feküdt már az édesanyja. Imre bácsi karján ment-ment visszafelé a molyvának, miközben mindenki körülölelte a részvételével. Hisz tudták az emberek, hogy édesanyja aligha kel fel többé s Imre bácsinak sem sok lehetett hátra. Béry Zsuszka visszamarad akkor olyan egyedül, hogy reagondolni is szörnyűség !

Temetés után halotti-torhoz jelentek meg a tekintetes úr barátai, jóismerősei és tisztelői, úgyszintén a cselédemberek is. Eddegéltek, iddogáltak, el-elbeszélgettek az elköltözött viselt dolgairól halk hangon és kegyelettel s közben-közben rázendítettek egy bűnbánati énekre :

*Ne szállj perbe énvelem,
Ó, én édes Istenem!
Mert meg nem igazulhat előtted lelkem,
Kárhozatra kell mennem . . .*

Hanem utána, hogy az est fekete színei kezdtek szétterülni a molyván és környékében, a tor vendégnépe is készülödni kezdett. Elbúcsuztak a ház kisasszonyától s általa jobbegészséget kívántak az édesanyjának is.

Milyen halott maradt a ház! Hogy mentek azok az első napok!

A katonák, akik hazaözönlöttek a harcterekről, a kuckóba huzódtak vissza s balfülökre borítván a pokrócot, aludni kezdtek mélyen, mialatt a haza határain omlani kezdett befelé az ellenség. Minden oldalról egyszerre . . . És nem állt ki senki ellenükbe! December végével a Szepesség felé nyomultak már a csehek, de ott szemben találták magukat a Görgey-testvérekkel, akik szülőföldjük szörnyű védelmére álltak ki az egyszál-kardjukkal . . . Kevesen voltak a Görgey-testvérek vakmerő legényei, hát elestek mind-mind . . . És ahogy jött volna megint a Szent Este, fölszedelőzködött Hornyák Péterné is a molyván s bekopogtatott a tisztartói-házba . . .

Zsuska kisasszony jött eléje, aki kétszeres gyászt viselt immár:

— Isten hozta, Hornyákné! Mi jót hozott nekünk?

A fiatal hadiözvegy igazított valamit a fejkendőjén. Nehezen fogott bele:

— Nem is tudom, hol kezdjem kéccségembe. Mert avégett gyöttem, kisasszonyka, hogy mi lesz most mán velem és kiscsaládommal, ha meghótt a szegény tekintetes úr. Mert a félángáriát megkaptam tőle azért, mivelhogy elesett az uram . . .

— Hát marad minden a régiben, kedves Hornyákné — felelt bánkódó hangocskáján Béry Zsuska. — Senkit sem hagyunk el árvaságában. A birtokot majd elvezeti Imre bácsi, Mátyás gazda meg magam. Mert a mama igen-igen odavan már . . . És ha ők is elmennek egyszer innét, magam fogok tovább-bajlódni majd . . .

S Hornyák Péterné csaknem fölajgatott a kisasszony riasztó gyásza miatt. Fejkendője csücskét a szájába szoritotta, hogy föl ne zokogjon hangosan:

— Oszt mi hír az úrfirul?

— Az úrfit megölték — felelt szárazon Béry Zsuska. — És soha-soha nem fogok férjhezmenni, kedves Hornyákné . . . Hű maradok vőlegényem emlékéhez!

Nézték egymást, nézték. Az özvegy menyecske meg az özvegy menyasszony. Akkor így kezdte a szót Hornyák Péterné:

— Nem hiszek én abba, kisasszonyka, hogy meghalt volna az úrfi! Hány hadifogolynak hozták haza a hótt hírit s mégis él Muszkországba vagy Szibériába . . . Avégett is gyöttem, hogy megmondjam

a kisasszonykának : ma éccaka az úrfival álmodtam. Azt álmodtam, hogy András urfi magos hóba törte magát, csaknem a nyakáig ért nekie, oszt úgy igyekezett hazafelé. Sovány volt az éhségtől, az arca pedig beesett . . .

Béry Zsuska sóhajtott egy szívszakasztót :

— Kedves Hornyákné, az én vőlegényem és nevelt-bátyám aligha fog már hazatérni többet . . . De meggyászolom legalább halálomig tartó fekete gyászszal !

Jött-jött a Szenteste és ha nagy magányba süllyedt is a Hallgató-molyva, hírek ide is elhatottak azért. S ezekre a hírekre még mélyebbre esett a feje valamennyi magyarnak. Nyomultak, egyre nyomultak előre a csehek s elővédjeik a kassai országúton bandukoltak már előre.

Akkoriban történt, hogy egy hideg alkonyaton ágyához intette Zuskát az édesanyja. A tekintetes asszony alig suttogott már, de azért összeszedte minden erejét :

— Zsuska te, Zsuska, mi lesz veled?

— Csak nyugodjon meg, édesanyám — simogatta bucsuzkodó szülője haját a leány. — Majd jobbrafordít mindent az Isten.

— Lányom, lányom, mi lesz veled? — suttogta szünetlenül a tagjaiban végleg elgyengült tekintetes asszony.

Másnap éjszakára halott volt ő is.

Újból összejöttek jóbarátok, ismerősök, tisztelők feleségeikkel és leányaikkal, négy pap végezte a szertartást s megindító gyászbeszédet mondott Háda János hardicsai lelkipásztor. Ezt elősmerte mindenki. A cselédek vinni kezdték a koporsót, az apró és elhagyott temető felé, útközben azonban megálltak s újból megharsant a halhatatlan ének:

*Tebenned bízunk eleitől fogva,
Uram, téged tartottunk hajlékunknak,
Mikor még semmi hegyek nem voltak,
Hogy még sem Ég, sem Föld nem volt formálva:
Te voltál és Te vagy erős Isten
És Te megmaradsz minden időben . . .*

Ott vitte az éneket Dzsumrák András is, noha — mint tudjuk — görögkatholikus volt, egyebekben áhitattal fujta az éneket Mátyás elsőgazda is.

Aztán dörögni kezdtek a göröngyök s megrendülve állta körül mindenki a sírt.

Aztán végleg behúzták földdel.

Béry Zsuska száraz szemmel indult meg hazafelé, az Imre bácsi karján. Mintha több könnye nem lett volna már szegénynek . . .

Milyen üres maradt a ház ! S micsoda napok következtek reájok !

A Szentestét karácsonyfával ünnepelték meg a tisztartói lakban most is. Egyszerűbb keretek között, mint máskor, de azért a Jézuska most sem feledkezett meg senkiről a molyva emberei közül. Volt rá

gondja a kisasszonynak, aki mindenkinek átnyujtotta a maga aján-dékát. És mialatt kicsinyek-nagyok hálálkodtak neki, Zsuska szét-nézett maga körül és mert senki-senki nem volt, aki őreá is gondolt volna, ezen az estén, zokogás kezdte fojtogatni . . . Az árvák árvájá-nak érezte magát.

Hanem mégis gondolt reá valaki. Mert Imre bácsi odalépett az ő kis hugához s halk meghatottsággal annyit mondott neki :

— Terólad sem feledkeztek meg, hugocskám . . .

Zsuska egyszerre fölfigyelt s tanácstalanul pillantott el a szobá-ban. De nem látott semmit.

Imre bácsi ugyanazzal a meghatottsággal folytatta :

— Látod azt a tulsó görbe ágacskát a karácsonyfán? . . . Valami van rajta . . .

Mind odanéztek. Gyűrött és piszkos levelezőlap lógott a kará-csonyfa tulsó szélében. Az utolsó pillanatban kötözhetette oda valaki. Szörnyű gyanú villant fel Zsuskában, de azért uralkodni próbált magán. Bátortalanul kérdezte, mialatt remegett minden tagjában :

— Ki írta, Imre bácsi?

— Nézd meg közelebbről, hugocskám ! — biztatta gyöngéden a dédnagybácsi.

A sokat szenvedett fiatal menyasszony odalépett erre, félig a karácsonyfa mögé, reszkető kézzel lebontotta spárgájáról a levelező-lapot, amelynek teméntelen országon kellett összevisszahányódnia, amíg elérte a Hallgató-molyvát. Kezébe vette, bizonytalanul forgatta meg az ujjai között, rápillantott az írásra s akkor . . . Akkor halott-halvány lett szegény, felsikoltott és zokogva borult az asztalra.

Senkisem értett semmit. Imre bácsi pedig odalépett Mátyás első-gazdához s annyit mondott a fülébe, félhangon :

— András úrfi írt . . . Mert él és hazafelé siet . . .

Abban a pillanatban megmozdult mindenki a szobában. Zsuskát fogták közre : a kezét keresték, a haját simogatták s aki nem tudott közelférközni hozzá, legalább a ruháját igyekezett megérinteni. S aköz-ben vigasztalták, biztatgatták innen is, onnan is :

— Kisasszonyka, kisasszonyka . . . Hát mégis van Isten !

Béry Zsuska egyre zokogott még, az asztalra borulva. Percek és negyedórák multak el, amire annyira magához tudott térni, hogy föl-hajolt s csipkés zsebkendőjével megtörölte a szemét. Még mindig köny-nyezett s remegő szájszéllel szólt a dédnagybátyjához :

— Igaz ez, Imre bácsi?

— Igaz, kislányom — válaszolt csöndesen az öreg.

Szegény Béry Zsuska, akinek annyi bú és gyász gyötörte formás fejét, piros örömré gyulladt abban a pillanatban s széttárt karral repült-repült a mosolygó öreg nyakába :

— Köszönöm, Imre bátyám . . . Míg élek, soha el nem felejtem a jószágát !

S úgy maradt az öregúr nyakában.

Akkor már kézről-kézre járt a gyűrött és piszkos levelezőlap. Annyi volt rajta:

«Kedves kis Menyasszonyom!

Még élek . . . Tavaly október 29-ik napján a vesztőhelyről ugrottam meg egy Seszták nevű magyar önkéntessel, aki később leszakadt az oldalamról. Hazafelé megyek megint s ha Isten megsegít, 1919 husvét másodnapján egész veder vízzel öntelek végig. Az öregeknek csókolom a kezét, téged a régi hűséggel ölel:

András».

Tintaceruzával volt írva a lap. Megnézte a keltezt: «1918 május 26». Csaknem hét hónapja volt tehát, hogy útjára indult a levelezőlap.

Zsuska, ahogy két fehér karját levette volna az Imre bácsi nyakáról, mosolyogva nézett körül. De azért kis bánat árnyéka is remegett a hangjában:

— Mikor jött, édes Imre bácsi?

— Az egyik azon a napon, amikor szegény anyád meghalt . . .

— Hát másik lap is van? — rebbent tébolyult örömmel a leány.

Imre bácsi csak ekkor eszmélt föl s szeretettel bókolgatott az ő kishugára:

— Várj csak, várj csak, lelkem, mert lassan kezdek magam is belegabalyodni. Mondom, a haláleset napján jött az András lapja. Csaknem elájultam, mikor megismertem az írást . . . Abban a mély gyászban arra gondoltam hirtelen: nem foglak méginkább felzaklatni s úgy éreztem, szebb is lesz, ha a kis Jézus lep meg az örömhírről . . .

— Köszönöm, Imre bácsi, köszönöm — ismételtette Zsuska, félénk mosollyal.

És miközben mély áhitatban figyeltek oda mind, Imre bácsi meghatódva folytatta:

— Alig sikerült uralkodni magamon, kishugom, azonfelül nyugtalan voltam amiatt is, nem hamisítvány-é ez a lap? . . . De van Isten, van Isten! Másnapra, mikor a temetési előkészületekkel volt elfoglalva a ház, megint én vettem át a postát s majdnem a szívem állt el . . . Soha a véletlennek ilyen találkozását! A másnap postával tudniillik levél jött Gálszécsről s a levelet egy Seszták nevű volt magyar önkéntes írta a címedre, hugocskám.

— Ki az a Seszták? — kérdezte Zsuska.

Imre bácsi most már nagy lelkibékében beszélt tovább:

— Nem emlékszel reá, lelkem? Mikor a Svéd Vörös-kereszt azt a földigsujtó értesítést küldte a gróf úr öméltóságának, benne volt, hogy Andrást 1917 október 19-én kísérték ki a vesztőhelyre egy Seszták nevű önkéntessel, akit szintén ki akartak végezni. De érthetetlen módon sikerült megszöknie a legislegutolsó pillanatban, most itthon van már, Gálszécsen s onnan írt neked . . . Engedd meg, hugocskám, hogy felolvassam!

— Jó lesz, Imre bácsi — szólt kis mosollyal Zsuska. — Mit ír?

— Azt írja — folytatta az öreg, de most már maga is mosolyogva —, hogy András él s csak vakmerőségének köszönheti, hogy nem lőtték agyon . . .

A leány itt dédnagybátyja felé tárta két karját :

— Olvassa föl, kedves Imre bácsi ! Olvassa föl !

Imre bácsi először elkotorászott a zsebeiben, kihúzta a levélkét és míg a molyva népe közelebb húzódott köréje, a karácsonyfa alá, olvasni kezdett, meg-megremegő hangon :

«Kedves Kisasszony !

Ha nem lennék szerénytelen, azt hiszem, érdekelni fogja ez a levelem. Hisz azt akarom megírni, hogy az én legdaliásabb és legrokonszenvesebb barátom : Turgonyi András tartalékos hadnagy nem halt meg, hanem él Oroszország földjén s minden erőfeszítése az, hogy hazakerüljön egyszer. Csakhogy minden lépésére vigyáznak a bolsevisták s bizonyos, hogy elevenen nyúznák meg, ha kézrekaparinthatnák valahogy. Mert vandál híre szétvert már egész Szibériában s az európai orosz földön.

Sebtében írok csak, hogy megnyugtassam, kedves Kisasszonyt. Fölteszem ugyanis, hogy állítólagos halálának híre eljutott a Hallgató-molyvára is s maga, kedves Kisasszony, kétségbeesve éli egyik napját a másik után. Ha ilyes hír érkezett magához esetleg, az a félreértések vagy a hibás nyomozások fatális talákozása. Mert a kijelölt vesztőhelyről vele együtt menekültem heteken át, embertől soha nem járt őserdőkben.

E menekülésünk során annyit beszélt nekem magáról, kedves Kisasszony, az ő felejthetetlen menyasszonyáról és kishugáról, hogy — bocsásson meg érte ! — én is úgy megszerettem magát, mintha a saját nővérem lenne. S másodszor bocsásson meg, ha kuszáltan és röviden írok csak, de annyi a mondanivalóm, hogy legokosabb lenne talán, ha személyesen adnám elő. Hosszan írni nem sok kedvem, mert mindössze a napokban vergődtem hazáig s belefáradtam iszonyú szenvedéseimbe. Ráadásul hazám roskadozó állapota is búsít. Ha úgy látná jobbnak, kedves Kisasszony, hogy személyesen keressem föl, a legnagyobb készséggel állok rendelkezésére. Közel lakom : itt, Gálszecs mellett. Tisztelettel csókolja a kezét :

Seszták önkéntes».

Utóirat gyanánt a pontos címe következett.

Zsuska, ahogy föltekintett volna a levélből, kacagni kezdett, de a könnyein át :

— Emberek ! Asszonyok !

S mert nem tudta, mit csináljon szívhasogató örömeiben, hozzálibbent a legközelebb álló Hornyák Péternéhez, megölelte és össze-csókolta :

— Istenkém, Istenkém, csakhogy énreám is gondoltál egyszer! Sose volt még ilyen karácsonyestém!

A cselédek könnyes szemmel álldogáltak a karácsonyfa alatt szeretetükkel és ragaszkodásukkal vették körül a kedves teremtest.

Aztán elszéledtek, előbb azonban mindnyájan kezét csókoltak Zsuskának.

Odakint szelíd havas éjszaka borult a tájra. Felhős volt az ég s egy csillag sem látszott.

Nemsokára Imre bácsi is alváshoz készülődött. Zsuska ránézett:

— Én most mindjárt hosszú levelet kezdek írni annak a drága Sesztáknak... De magamban félek föntmaradni. Mertha nincs kihez szólnom, talán eszemet veszem az örömtől. Behívom a két lányt talán... Jó lesz, Imre bácsi?

— Jó lesz, kisfiam, — simogatta meg az öregúr. — Tégy mindent úgy, ahogy a legjobbnak látod.

A két leány bejött, leült a karácsonyfa alá s diskurálni kezdett halkan. Béry Zsuska is leült, de az asztal mellé s illatos levélpapírt terítvén ki maga elé, írni kezdett:

«Kedves Önkéntes Úr!

Soha szebb karácsonyestét, mint amelyet maga szerzett nekem! Áldja meg érte ezerszeresen az Isten! És kérve-kérem: siessen hozzánk, de azonnal! Irja meg, mikor jöhet s szánkó fogja várni a terebesi állomáson... Nem tudom, mint köszönjem meg jóságát és figyelmét?»

És írt és írt. Csaknem éjfélig.

X.

A csehek közeledtek, egyre közeledtek Kassa felől s egy napon csak elmaradtak a magyar ujságok is. S ezzel magáramaradt a Tót Lapály. Védtelenül, elhagyottan.

Akkor már benne voltunk az 1919-ik esztendőben. És ez esztendő második hetében, egy csütörtöki nap délelőttjén, nagy eseménye lett a Hallgató-molyvának: megérkezett Seszták önkéntes.

A szánkó csörgésére Zsuska felkapta kurta bundácskáját, fejébe nyomta kis prémsapkáját s a tornácre sietett ki lélekszakadtan. Akkor már leugrott a szánkóból Seszták önkéntes s ahogy megfordult és a tornác felé indult volna el, a tornácról egy olyan szép fiatal leányt látott magára mosolyogni, hogy csaknem a szíve szakadt meg. Béry Zsuska pedig látott egy széles pofacsontú, viharoktól megszántott ábrázatú deli legényt közeledni maga felé. Eléje sietett a néhányfokos lépcsőn s mindakét kezét nyújtotta neki egyszerre:

— Isten hozta, kedves önkéntes úr! Jaj, de vártuk már!

— És én szívesen jöttem, kedves kisasszony — kezdte észrevehető zavarral Seszták önkéntes.

Zsuska kedvesen tiltakozott :

— Ne szólítson kisasszonynak ! Szólítson csak a keresztnevemen!

— Köszönöm — mosolygott boldogan a messzi világokból hazáig vergődött katona.

Azalatt fölértek a tornácra. Ott már elékerült Imre bácsi is. Az öreggel ugyancsak szíves volt a találkozás. Fürgécskén topogott :

— Isten hozta, öcsémuram, Isten hozta ! Minálunk valóban szívesen látott minden vendég, de nyugodt lélekkel mondhatom, senkit még soha úgy nem vártunk, mint kedves öcsémuramat.

— Köszönöm, kedves bátyámuram — szólt elfogódva Seszták önkéntes.

Utána Zsuskára pillantott s annyit kérdezett suttogva :

— Az édesatyja?

— Nem. Szegény édesapám nagybátyja, Mert ketten vagyunk már csak . . . — s nehezet sóhajtott.

Seszták nem értette jól a választ, de hallgatott. Így léptek be az ebédlőbe.

Zsuska itt levetette a bundácskáját s ott állt az önkéntes előtt mélységes gyászban. Sötét volt rajta minden, csak az arca maradt fehér s csak a kenderhaja tette ellenállhatatlanná . . . És mert Seszták csodálkozva állt meg a leány előtt, Zsuska annyit mondott neki, mély bánattal hajtva meg a fejét :

— Nem érti, úgy-e, miért vagyok ilyen gyászban? . . . Istenem ! Két hónap alatt halt meg apám-anyám. A mamám rég betegeskedett már, szegény apámat pedig Magyarország sorsa ölte meg. Meg aztán mindkettejüket epesztette az Andráskáról érkezett iszonyatos hír is . . . Ők azzal a tudattal mentek el innét mind a ketten, hogy régen halott az én nevelt-bátyám és vőlegényem . . .

Seszták önkéntes csöndes szóval nyugtotta a kezét.

— Fogadja baráti részvételem, kedves Zsuska !

— Köszönöm, köszönöm . . .

És mialatt tízóraihoz terítettek, az önkéntes elszontyolodva beszélt :

— Szegény András, ő semmiről sem tud semmit. Még magáról sem, Zsuska. Az tette csak nyughatatlanná s amiatt panaszkodott nekem folyton, hogy soha egyetlen sornyi írást nem kapott magától . . .

— Istenem, hányszor írtam pedig ! — kiáltott föl a leány.

Az önkéntes maga elé bólongatott :

— Gondoltuk mi ezt, Zsuska. Csak persze András is szakadatlanul változtatta a helyét : nem volt nyugta egyetlen hétre sem addig a pillanatig, amíg el nem szakadtunk egymástól . . .

Tízóraihoz ültek le s azon voltak mind a hárman, hogy minél hamarabb túl legyenek rajta. Akkor nekihelyezkedett kényelmesen a hallgatásnak Zsuska is, Imre bácsi is és miközben odakint hullongani

kezdett a hó, Seszták önkéntes cigarettára gyújtott és így kezdett beszélni :

— Ott fogok bele talán, bogy Misszovájától nem messze elfogtak bennünket a cseka emberei : Andrást, egy Dienes nevű magyar tanítót és magamat. Mivel pedig orosz tiszti egyenruhában voltunk mind a hárman, nem sokat teketóriáztak velünk, banem halálra ítélték.

Úgy volt, hogy délután végeznek ki a Bajkál-tó partján, ahol már az őserdők következtek.

Magyarok is voltak a cseka emberei között s ez lett a szerencsénk. Az egyik magyar terrorista ugyanis, akiben jobb érzés lakhatott még, kevéssel ebéd után odalopózott Andráshoz és sokáig sugdosott valamit a fülébe. Amikor elment volna ez a magyar gajdesz-fickó, András ugyancsak suttogva szólt kettőnkhöz :

— Ez a magyar fiú azt mondta most nekem, hogy nem szabad kétségbeesnünk. Őt bízták meg tudniillik, hogy a kivégzés előtt kötözze össze a csuklónkat és kösse be a szemünket. Ez a jobbindulatú ember elhatározta, hogy tőle telhetőleg a segítségünkre lesz. Ezért csak gézzel kötözi össze a kezünket s olyan lazán, hogy bármely pillanatban szabad lehet a két kezünk. A szemünkről ugyanakkor letéphetjük a kötést és akkor, usgyé, el a fák között ! Hát jösztek-e? Mert csak így menekülhetünk meg a haláltól, föltéve, hogy egy kis szerencsénk akad . . .

Én rámondtam, hogy szó nélkül követem mindenben. Dienes azonban, aki tanító volt, hallani sem akart szökési kísérletről. Nem hitte, hogy megöljenek bennünket, amikor ártatlanok vagyunk. Bizott benne, csak ránk akarnak ijeszteni a cseka emberei . . .

Eljött a délután s szószerint úgy lett minden, ahogy azt a magyar terrorista megsugta nekünk. Csakugyan ő kötözte be a csuklóinkat, egész tágan. Ugyanakkor bekötözték lazán a szemünket is . . .

Igy kezdtek aztán lökdösni maguk előtt a fegyveres fickók az erdő szegélye felé. Hárman voltak s idegen származásúak. Képzeltetni, micsoda érzések közt csetlettünk az erdő irányába. Tudtuk, hogy pillanatokon múlik az életünk : vagy-vagy !

Alig két lépésre lehattünk a szélső fáktól, mögöttünk tíz lépésre a három terrorista, amikor András azt súgta felém :

— Most . . . !

Abban a pillanatban kikaptuk kezünket a kötelékből s szemünkről lekaptuk a kötést. S abban a szempillantásban — bele az erdőbe ! Mire fejhez kapott a három hentes, mi már a fák között, a bozótosban vágattunk cikk-cakkban és ész nélkül . . . Tíz-tizenöt golyó sivitott el utánunk, de mi csak futottunk-futottunk. Lélekszakadva és megbomlottan. Messzejártunk már az erdőben, mikor három lövést hallottunk még s utána velőtrázó sikoltást. Tudtuk, hogy akkor puffantották le Dienes pajtásunkat, aki nem akart velünk szökni.

Mi ketten megmenekültünk. Egyelőre legalább.

... Itt pillanatra megállt az előadásban Seszták önkéntes, mintha ama menekülés pusztá emléke megállította volna benne a szót. Imre bácsi szorongva figyelt reá, Zsuska pedig formás tenyerébe temette kedves arcát:

— Istenem...

Rövid szünet után folytatta az önkéntes:

— Maguk, Zsuska, azt az értesítést kapták a Svéd Vörös-Keresztől, hogy András Miszovája közelében, a Bajkál-tó partján kivégezték, egy erdőszélen. És ez érthető is. A három cseka-legény ugyanis nem merte bevallani, hogy a három magyar ellenforradalmár közül kettő hallatlan vakmerőséggel megugrott, ezért azt jelentették, hogy a parancsot végrehajtották... Senki ott nem ellenőrzött semmit s ugyan ki törődött volna három gazdátlan holttesttel, melyet az erdőben hagytak hátra?

Igy került be a svédek jelentésébe az András halála, mely aztán határtalan gyászba borította magát, kedves Zsuska. De hazajön a fiú, szavamra hazajön! S hiszem, hogy az esküvőjén én leszek az egyik tanu...

— Maga lesz, kedves Seszták, — mondta erőtlen mosollyal Béry Zsuska.

Az önkéntes tovább beszélt:

— Ott hagytam el tehát, hogy amire meg mertünk volna állni a hajmeresztő első nekilódulás után, éreztük, hogy megmenekültünk. Azazhogy akkor már csak magam voltam.

Mert a vad futás első pillanatai alatt önkénytelenül is más-más irányba kezdtünk csörtetni. Így aztán el is szakadtunk egymástól éspedig keserves időre.

Mert nem vesztettük el egymást véglegesen!

Egyelőre az őserdőknek vetettem magamat s ki sem léptem belőlük tizennyolc teljes napig. És itt engedjen meg, kedves Zsuska, ha néhány pillanatig csak sajátmagamról fogok szólni, de Turgonyi András egyelőre eltűnt a szemem elől s egyébként is e külön-külön leélt napjainkban ő szószerint azt az életet élte, mint magam.

Béry Zsuska hálás mosollyal biccentett, hogy igen-igen odafigyel minden szóra, amire tovább beszélt a teméntelen szenvedéseken átment Seszták önkéntes:

— Megjött a szibériai november s csontokig metsző szél sikoltozott a Jeges-óceán irányából. Havas lett az ősreneteg, de én csak törtem magamat előre lélekegyedül, untig kelet felé, Csita felé. És hogy mimódon tudtam fenntartani eközben szánandó életemet? A bokrokon még megmaradt bogyókon s vadszedren, már ha találtam ilyet elvéve. Csontváz lettem, az éhségtől már-már a téboly szélére sodródtam, de azért mentem, mindig mentem keleti irányba a szörnyű magányosságú rengetegen át, ahová talán soha még élő ember be nem tette a lábát...

A tizennyolcadik napon aztán különös találkozásom történt az őserdők legsűrűjében.

Akkorára elállt a szél s olyan lélekölő volt a csend, hogy minden gallyreccsenést már kilométerekről meghallott az ember. Egyszer csak arra rezzentem össze vásott köpenyemben, hogy valaki jár az erdőben. Dobogó szívvel bujtam meg egy kidőlt és korhatag fatörzs mögé s fülelni kezdtem. A lépések közeledtek s irányuk ugyanaz volt, mint az én utamé. Abban a gondolatban mégjobban lekushadtam, mert nem tudhattam: ellenség avagy jóbarát közeledik-é felém? Esetleg nem valami fenevad-e? Ijesztő félelmet álltam ki, mert akkor már mindössze egy bicska meg két gyufaskatulya volt a zsebemben, amikor... Amikor csaknem felüvöltöttem az örömtől! Mert tőlem alig ötven lépésnyire váratlanul csak a Turgonyi András összevisszatépett, daliás alakja bukkant ki a sűrűből, miközben hatalmas lócombót vitt a jobb-vállán... Mégegyszer odanéztem alaposan: csakugyan ő volt. Hanem akkor én is üvöltöttem kettőt:

— Turgonyi!... Turgonyi!

András barátom megállt, felémpislogott egy darabig, mintha nem hitt volna a saját szemének, de akkor elordította magát ő is:

— Az anyját!

Először óvatosan helyezte le a lócombót, akkor aztán összeementünk, megöleltük, megcsókoltuk egymást, mintha csak testvérek lettünk volna...

Itt félszünetre megállt Seszták önkéntes, hogy koccint egyet Imre bácsival. Béry Zsuszka pedig sóhajtott egy szívszakasztót:

— Szegény András...

— Egymásra találtunk egyszóval, — beszélt tovább az önkéntes. — Volt ott öröm! Mindenekelőtt nagy tüzet gyújtottunk az őserdő egy tisztásán s a lócomból lekanyarítván két nehéz darabot, megsütöttük és akkor falni kezdtük két pofára. András vázolta aközben legutóbbi élményeit, amelyek legkiemelkedőbbje az volt, hogy útközben ráakadt egy legelészgető lóra, amely talán a vörösöktől, talán az ellenforradalmi alakulatoktól vetődött el a lakatlan tájra, abban a szempillantásban kemény dorongot keresett ki a ledőlt fák ágai közül s a vakszemre irányított egyetlen bunkócsapással leterítette a gazdátlan állatot. Félnapjába telt bele aztán, amíg késével ki tudta kanyarítani egyik hátulso combját. Volt pedig ez tizenkét nappal előbb s ezalatt az idő alatt a comb frissen tartott el a hidegben.

Attól fogva (a lócombbal!) kettesben nyomultunk előre a sűrű és lakatlan erdőkben. Nappal a nap állása szerint igazodtunk el, éjszakánként a lobogó szibériai csillagok voltak a vezetőink. Kelet felé mentünk, mindig kelet felé, Csita irányába. Mert akkor mindenfelé tudták már, hogy Csita tájékán kitűzte az ellenforradalom zászlaját Szenenov kozákhétman, akinek társaságában ott tört előre lobogó dühével egy Ungern-Sternberg nevű balti báró. Mithoszok szövődtek

a balti báró alakja köré : akárcsak maga Dzsingisz-khán lett volna. Andrásnak az volt a terve, hogy nyomban jelentkezik az ellenforradalom valamelyik rendíthetetlen különítményébe s teméntelen szenvedései miatt szörnyű bosszút fog állani a bolsevista alakulatokon.

Jómagam határozatlan voltam egyelőre. Szerettem volna hazáigjutni minél előbb, csakhogy ennek még a reménysége is messzebb volt tőlem akkor, mint a Véga a mennybolton. Elhatároztam ez okból, hogy szorosan András mellett maradok : ketten talán hamarabb vergődünk zöld ágra.

Újabb tizenöt napig törtünk előre az őserdőkben, amikor sikerült elérnünk Csitát. Miszovájától idáig megtettünk legalább hatszáz versztet, ami példátlan teljesítmény volt fák sűrűjében, bokrok között, tetemes kerülökkel, szinte megállás nélkül.

Nagyot fujtunk hát Csita előtt cafattá szagगतott ruhában, éhesen és nyomorultul. S csaknem mezítláb.

De hamarosan fordult a sorsunk !

Csitában mindenekelőtt a lengyel légiót kerestük föl, melynek parancsnoka jóbarátja volt Andrásnak. Ez a lengyel parancsnok pénzt és orosz tisztiruhát adott nekünk s így kiöltözve jelentkeztünk másnap mind a ketten Szemenov kozák hetmannál és Ungern-Sternberg bárónál. Egyszerre fogadtak mindkettőnket s nagyon-nagyon megörültek különösen Andrásnak, mert hozzájuk is elhatott már a magyar hadnagykegyetlen híre.

Mellesleg vetem ide csak, hogy másokból is rémült híre kelt abban az időben az én Turgonyi András kenyerespajtásomnak. Az Uraltól Vladivosztokig nem akadt még egy másik olyan ivó, mint amilyen ő volt. Mindenki az asztal alá került, aki versenyre állt ki vele . . . Olyankor nem birtak megmaradni lábukon még a legviharállóbb kozákok sem.

Beálltunk hát a Szemenov hetman legényei közé.

Öt hétig vettünk részt csatákban és ütközetekben s a legmerészebb vállalkozásokban, miközben napról-napra nőtt az András híre s a hetman kétszer is maga elé rendelte, hogy kezét fogjon vele . . . Akkor azonban elszabadultunk egymástól.

Mert míg Szemenov a bolsevista zászlóaljakat és ezredeket seperte maga előtt nyugati irányba, a nyughatatlan Ungern-Sternberg báró elhatározta, hogy benyomul Mongólia belsejébe, ott fölláztatja és megszervezi a mongolokat és burjátokat. Magam ugyanakkor Vladivosztok felé indultam el két önkéntes társammal, mert nem birtam tovább a honvágyammal. Hajón akartam hazáigverni magamat. Turgonyi András pajtásom azonban nem jött, hanem a báróval, akit akkor már Dzsingisz-khánnak tiszteltek Szibériaszerte s akinek pusztá híre rettegéssel töltötte el a bolsevista különítményeket, nekivágott a burjátok országának.

És itt sóhajtott Seszták önkéntes :

— Én aztán csakugyan találtam egy olyan hajóra, amely Triesztig hozott el. Andrásról az volt az utolsó hír, hogy legvakmerőbb tisztje Ungern-Sternbergnek, aki nagyon megkedvelte őt s közvetlen környezetébe osztotta be. Vladivosztokban hallottuk még, hogy Mongólia felől éppen előnyomulóban voltak a bolsevisták ellen. Ennek ötödfél hónapja pontosan... A végére értem, Zsuska.

Nagy csend állt be, mintha nem tudtak volna szólni a megindultságtól. Mély hallgatás után azt kérdezte Imre bácsi :

— Csak azt nem értem, mért nem jön már haza?

— Megmondom, kedves bátyám, — válaszolt az önkéntes. — Mert előbb le akar számolni mindazokkal, akik oly sok keserűséget okoztak neki. Sokszor csalogattam magammal hazafelé, de egyelőre hallani sem akart róla. Azt hajtogatta mindig, hogy addig nem indul hazafelé, míg bosszút nem állt a bolsevisták közül azokon a magyarokon, akik a saját katonái voltak valamikor.

— Nagyszerű fickó! — lelkesedett Imre bácsi. — Mondhatom, kedves öcsém, kedvem telik benne!

Zsuska szomorúan emelte a szemét Seszták önkéntesre és ahogy megszólalt volna, meg-megakadt a hangja :

— Minket talán el is felejtett már végleg. Igaz-e?

— Ellenkezően, — rázta fejét a szibériai bujdosó. — Nem volt este, hogy gondolatban vissza ne szállt volna a Hallgató-molyvára s olyankor annyi szeretettel és rajongással beszélt nekem az ő kishugáról, hogy — ne vegye bizalmaskodásnak! — de mi is egytől-egyig szerelmek lettünk magába, Zsuska... S megemlékezett minden alkalommal a nevelőszüleiről s csöndes humorral rajzolta meg előttünk Imre bácsi alakját, aki nem csinál semmi egyebet, mint kora hajnaltól késő estéig újságokat böngészget a filegóriában...

— A kutyafáját — kiáltott derűsen Imre bácsi — ez már igaz! De hogy ketten maradtunk már csak a kishúgommal, kénytelen voltam felhagyni e sokesztendő kedvenc szokásommal.

Zsuska megmozdult súlyos gyászában s az önkéntesre nézett másodszor is :

— S mirőlunk tudott-e valamit szegény András?

— Semmit, kedves Zsuska, semmit. Gondolom, maga sokszor írhatott neki, ő azonban soha egyetlen sort nem kapott magától. És ez érthető is. Hiszen soha nyugta nem volt... 1918 szeptemberéig, amikor utoljára beszéltem vele, nem kevesebb szer, mint tizenháromszor szökött meg...

Akkor már ebédhez kezdtek teríteni.

Seszták önkéntes három napig maradt a molyván, ahol alig találták helyét a ritka vendégnek. Aközben új meg új emlékek merültek föl a szibériai közös élményekből s Béry Zsuska áhítattal és csordultig telt szívvel hallgatta őket. Ezek közül az emlékek közül legrokonszenvesebb volt az, amelyet Krasznójarkszban élt át Turgonyi

András és amelyet akkor beszélt el Seszták önkéntesnek, amikor Csita felől törtek előre az őserdőkbén.

Eszerint a krasznojarszki táborban annyira vigyáztak Turgonyi hadnagyra, hogy minden három órában ellenőrizték: nem szökött-e még meg? Barakkszobájában azonfelül állandóan ott üldögélt egy vén orosz népfölkelő-örmester, akinek az volt egyetlen kötelessége, hogy a veszedelmes magyar tisztről egyetlen pillanatra le ne vegye a szemét. Úgy a hetedik napon szemet szűrt az öreg muszkának, hogy Turgonyi András nem borotválkozik, minélfogva nőttön-nő a szakálla...

Békés lélekkel szólt oda a magyar hadnagynak:

— Bátyuska, miért nem borotválkozol?

Turgonyi András valami ürüggyel hozakodott föl, amire szelíd fejcsóválás közt folytatta az öreg:

— Bátyuska, te szökni akarsz megint...

És mert Turgonyi András erre már nem válaszolt, a szőrös strázsa összetette előtte a kezét:

— Az Istenre kérlek, bátyuska, csak húsvétig ne szökj meg, mert akkor én háromheti szabadságra készülök családomhoz, a Volga mellé. Másfél éve nem láttam őket és ha te meglépsz addig, fuccs a szabadságnak. Esküdj meg nekem, bátyuska, de a Kazáni Szüzre, hogy nem ugrasz meg innét, csak akkor, ha én már elutaztam. Ennek ellenében szívesen adok neked egy kis pénzt...

Turgonyi András meg is ígérte neki ezt a szívességet s szavát megtartotta. Csak akkor szökött meg ismételten Krasznojarszkból, amikor már elutazott szabadságára a vajszívű öreg.

És itt már mosolygott Seszták önkéntes. Béry Zsuszka is mosolygott, de könnyes arccal s úgy ismételte meg később az Imre bácsi kérdését:

— De azt mégsem tudom megérteni, kedves Seszták, miért nem jön már haza?... Hiszen végső ideje volna...

— Jönne ő, kedves Zsuszka — válaszolt komoly szóval az önkéntes — csak nem jöhet még. Vladivosztk felől a japánok zárják el útjokat, nyugat felé pedig örület lenne tizenegyedszer, avagy tizenhatalcadszor is nekivágnia, mert ott vörösök az urak, akik között oly vad híre van Turgonyi Andrásnak, hogy a legelső fagallyra felhúznák, ha a kezük közé kerülne egyszer... És ez is egyik oka, ami kétszeresen visszafogja Szibériában a maga vőlegényét, az én kedves pajtásomat... Tudniillik nemcsak a bolsevisták fenik reá a fogukat, hanem ő is le akar számolni egész sereg leninistával, akik keserűséget okoztak neki valaha... Különös ember: nem tudja megbocsátani kiállott szenvedéseit.

És itt egy nagyot lélezett Seszták önkéntes:

— Vissza fog jönni, Zsuszka. Szavamat merném lekötni, hogy idehaza lesz jövőévi Péter-Pálra!

Zsuska hálásan csillanó szemmel nézett vissza a sok szenvedést kiállt fiatalemberre.

Három napig volt szívesen látott vendége a Hallgató-molyvának, hanem akkor készülödni kezdett. Búcsúzóul kezét csókolta a leánynak :

— Nekem talán szabad, Zsuska. Mint leendő vőfélyüknek.

Béry Zsuska azonban egészen másutt járhatott a gondolataival :

— Arra kérem magát, kedves Seszták, hogy addig is bujdosó tisztektől, hazátlanná vált hadifoglyoktól, ha hallana valamit András felől, értesítsen nyomban. És ha el találná únni magát, keressen föl máskor is. Mindenkor örömmal lesz nekünk a látogatása . . .

— Köszönöm, kedves Zsuska — hajtotta meg magát a vihar-edzett fiatalember. — Szíves engedelmevel élni fogok az alkalommal.

S kezét fogván érzékenyen Imre bácsival is, felugrott a kocsira.

Sokáig, nagyon sokáig nem látták azontúl a Hallgató-molyván. Mert eszeveszett napok következtek el hamarosan a felfordult világra.

A csehek akkor már az Ung vizéig lopakodtak előre, anélkül, hogy érintették volna a magános molyvát és csöndeséletű lakóit. Ezzel egyidőben tűzbeborult a kis Magyarország is, miután átvette fölötte uralmát a Sátán. A csonkult ország szerencséje azonban mintha éppen abban a pillanatban kezdett volna megfordulni, legalább úgy látszott. Az Antikrisztus legényei ugyanis új hadsereget állítottak talpra s ezekkel a katonákkal csak nekilódultak a cseheknek. Ám ugyanakkor egymásután fogdosták össze a magyar honfiakat, akikkel hamarossan zsúfolásig lettek a magyar börtönök. És így előállt az a könnyfacsaró helyzet, hogy mikor a magyarvérű pincérszászlóaljak és fodrászkülönítmények elől csattogó talpakkal iszkoltak a pemák ezredek és hadosztályok, ugyanakkor a magyar urak is karavánostul kerekedtek föl és menekültek a poraiból megélemedett Lengyelország felé.

Egy ilyen napon toppant be Lopotnyik főmunkatárs is.

A Hallgató-molyván alig tudtak valamit a világ egymást űző eseményeiből és ha hallottak is egyet-mást, csak napokkal később értesültek a dolgokról. Alig egy hete mult, hogy Hardicsáról átgyalogolt Háda János tiszteletes úr s beleöszülve a gondokba, mély bánattal ingatta a fejét :

— Hazámnak állapota miatt gyakran vagyok nagy aggodalmakban mostanság.

Ahogy visszafelé indult volna a tiszteletes úr, Imre bácsi elkísérte egészen a Kopani-árokig. Ott kezét fogtak abban a reményben, hogyha Isten velük marad, talán fognak találkozni még ebben az életben.

Akkorára itt volt a tavasz ! A harmadik, mióta emberfia nem látta Turgonyi Andrást.

Sávok felhők látszottak az égen s az Ondava körüli kiöntések

és apróbb lápok megteltek madarakkal, miközben gólyák úsztak a magosban. Mozdulatlan szárnyal és kifeszített lábbal. Virágok kezdtek nyiladozni a kizsendült pázsíton s a molyva körül serényen dolgoztak a cselédek...

Május volt! Május volt!

Imre bácsi ezen a délelőttön a molyva keleti és homokos részén áldogált s jóideje kísérte már szemmel az Ondava gátját, amelyen — déli irányból — egy görbehátú és horgas alak igyekezett észak felé, majd elérvén az Ondavától a molyvának vezető kettős nyárfasort, rátért a nyárfasoros útra. Imre bácsi jóideje figyelte már a közeledő alakot, s egyszer csak felmotyogott magában:

— Istenem, Uram, csak nem Lopotnyik Antal lesz a messzi vándor!

De ő volt: a saját első személyében. Távolabb járt még, de megösmerte Imre bácsit s feléje lengette lyukas szalmakalapját:

— Légy üdvözölve általam, régi barátom s egykori osztálytársam, Imre! Menekülőben vagyok, mert üldöznek, miként a kutyát!

Ahogy összetalálkoztak, megölelték, megcsókolták egymást. Lopotnyik főmunkatárs könnyező szemmel sóhajtott:

— Tartok tőle, hogy vége lesz hazámnak! Imrém, Imrém, ez az eredménye a teméntelen gázságnak, amely ellen harcolni mertem és amely miatt börtönről-börtönre vonszoltak az utóbbi esztendők folyamán.

Csak ekkor nézett végig a pajtásán Imre bácsi. Hát volt mit néznie! Mert ilyen külsőben főmunkatárs nem mutatkozott még Magyarországon földjén Honalapító Árpád óta.

Cúgos cipőben érkezett, melynek hátul le volt tépve a füle s mivel az orra felszakadt mind a kettőnek, raffiával kötözte össze Lopotnyik. Egyik nadrágszára hosszabbnak tetszett a másiknál s alul rojtokban lengett mind a két szár. Mancsettája is volt Lopotnyiknak, kaucsukból, melynek gomblyukait — gombok hijján — spárgával erősítette össze a nemzeti alapra helyezkedett sajtóbajnok. Lyukas hátú ingben érkezett, de kabát nélkül s a haja szét volt túrva. Fejébujjától a sarka aljáig fehér volt a messzi országutak porától.

És akkor megölelték egymást mégegyszer és derékban. Ropogtak mind a ketten.

S itt felsóhajtott Lopotnyik Antal:

— Hetvenkettedik esztendőmet betöltöttem immár s elvénült napjaimra nincs hol lehajtanom a fejemet...

— De van! — tiltakozott e beállítás ellen Imre bácsi. — A Hallgató-molyván mindig idehaza vagy és ezt ne felejtsd el, Antalom!

(Vége következik.)

Komáromi János.